

23.4.2007

LINJAKKAASTI LAATUUN – Koulutuksen laadunhallinta Turun yliopistossa

Ideota ja hyviä käytäntöjä

Tausta ja tavoite

Tässä muistiossa esitetään Turun yliopiston koulutuksen laadunhallinnan keskeisiä menetelmiä. Muistio täydentää vararehtorin ohjetta (393/011/2007). Esitettävät menetelmät kytkeytyvät kiinteästi osaksi yliopiston toiminnanohjausjärjestelmää. Muistiota täydennetään jatkossa edelleen uusien hyvien käytänteiden osalta.¹

Yliopisto sekä sen yksiköt ja opettajat ovat aina keränneet järjestämästään koulutuksesta palautetta. Palautetiedon pohjalta on kehitetty olemassa olevia käytäntöjä. Puutteena on kuitenkin ollut eri puolilla yliopistoa kerättävän tiedon kytkeminen yhteen, ja kertyneen tiedon hyödyntäminen.

Yliopiston koulutuksen laadunhallinnan kokonaisuutta on valmisteltu yliopiston opetusneuvostossa sekä yliopiston laadunhallinnan seuranta- ja ohjausryhmissä. Työskentely on pohjautunut aiempien arviointihankkeiden antiin sekä yliopiston yksikköjen hyviin käytäntöihin. Samalla on otettu huomioon Korkeakoulujen arviointineuvoston linjaamat tavoitteet yliopistojen laadunhallinnalle.

Turun yliopiston koulutuksen laadunhallinnan lähtökohtia

1. Tieteellinen lähestymistapa opetukseen

Yliopiston strategisena tavoitteena on, että opiskelijat omaksuvat tieteellisen ajattelutavan, jossa korostuu pyrkimys uuden luomiseen, kriittisyyteen ja eettiseen vastuuseen. Oppimiselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi yliopisto pyrkii kehittämään kunkin alan opetusta yhtä dynaamisesti kuin sen tutkimustakin. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää kerätä koulutuksesta niin määrällistä kuin laadullistakin palautetta, jonka pohjalta toimintaa voidaan kehittää. Näin opetusta ja oppimista lähestytään samalla tutkivalla otteella kuin muitakin akateemisen työn alueita.

2. Opiskelijat yhteistyökumppaneina

Opettajien ohella opiskelijoiden rooli koulutuksen kehittämisessä on keskeinen. Yliopisto-opiskelijat eivät kuitenkaan ole koulutuksen asiakkaita, joille tulee tarjota heidän mielensä mukaisia koulutuspalveluja;

¹ Lisätietoja muistiossa esitetyistä käytännöistä ja periaatteista saa yliopiston opetuksen kehittämispäällikkö Matti Lappalaiselta (matti.lappalainen@utu.fi). Hänelle voi myös esittää palautetta muistiosta.

tällainen näkemys vähättelee opiskelijoiden roolia tiedeyhteisön jäsenenä. Yliopisto-opiskelussa on kyse yhteistyöstä, jossa opiskelijat tuovat opetustilanteisiin oman panoksensa. Opiskelijoiden "akateemiseen vastuuseen" sisältyy vastuu osallistua oman oppimisympäristönsä kehittämiseen mm. palautetta antamalla ja osallistumalla yliopiston hallintoelinten ja erilaisten työryhmien työskentelyyn. Yksittäisen opiskelijan ohella tärkeitä toimijoita ovat ainejärjestöt ja ylioppilaskunta. Ainejärjestöillä ja yliopiston yksiköillä on usein vakiintuneita yhteistyökäytäntöjä, joiden myötä opiskelijat vaikuttavat opiskeluympäristönsä kehittämiseen.

3. Kokonaisuudet keskiöön, vähemmän on enemmän

Palautteen keräämisessä huomio kiinnittyy helposti kokonaisuuden kannalta liian pieniin yksityiskohtiin, esimerkiksi yksittäisiin opintojaksoihin. Kun eri tahoilla kerättävää palautetta tarkastellaan kokonaisuutena (esimerkiksi yksittäisen oppiaineen järjestämä koulutus kokonaisuudessaan ja siitä eri tavoin kerättävä palaute), vältetään päällekkäistä tiedonkeräämistä ja varmistetaan kerättävän tiedon kattavuus. Lopputuloksena tietoa ei kerätä nykyistä enemmän, vaan voidaan keskittyä kehittämisen kannalta olennaisen tiedon keräämiseen.

4. Palautteen dialogisuus ja seurannan merkitys

Kun palautetta kerätään, tulee palautteen pohjalta tehdyt johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset ottaa käsiteltäväksi heidän kanssaan, joita palaute koskee. Näin varmistetaan palautteen keräämisen vaikuttavuus ja minimoidaan turhan tiedon kerääminen. Esimerkiksi opiskelijoille on tiedotettava heiltä kerätyn palautteen tulokset ja otettava kantaa nousseisiin kehittämis ehdotuksiin. Luonteva foorumi tällaiselle dialogille ovat oppiaineen/laitoksen palautepäivät.

5. Lopputuloksena linjakas oppimistuloksia korostava koulutus

Linjakkaassa koulutuksessa koulutuksen tavoitteet, opiskeltavat sisällöt, opetusmenetelmät ja oppimisen arviointitavat kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa. Arvioinnissa ja palautteen keräämisessä painopisteen tulisi olla opiskelijoiden oppimistuloksissa ja oppimisprosessin tukemisessa.

Matriisi koulutuksen laadunhallinnan jäsentämiseksi

Turun yliopistossa laadunhallinnan ensisijaisena tavoitteena on kansallisen linjauksen mukaisesti toiminnan kehittäminen. Koulutuksen osalta tämä tavoite on jaettavissa seuraaviin alatavoitteisiin:

- välitön opetuksen ja oppimisen kehittäminen,
- tutkintojen laadun varmistaminen ja
- yliopiston koulutuksen tavoitteiden saavuttaminen.

Oheisessa matriisissa koulutuksen laadunhallinnan menetelmien tavoitteita tarkastellaan suhteessa vastuutahoon, arviointikohteeseen, menetelmiin ja tietoperustaan sekä toimenpiteisiin, joihin kerätyn palautetiedon pohjalta ryhdytään.

LINJAKKAASTI LAATUUN: KOULUTUKSEN LAADUNHALLINTA TURUN YLIOPISTOSSA

LAADUN- VARMISTUKSEN TAVOITTEET	VASTUUTAHO	ARVIOINTIKOHDE: esimerkkejä	MENETELMÄT/ TIETOPERUSTA: esimerkkejä	TOIMENPITEET: esimerkkejä
I Välitön opetuksen ja oppimisen kehittäminen	Opiskelija Opettaja Opettajatiimi	Opetustilanteet Opintojaksot Oppiminen, opiskelijoiden kasvaminen kohti asiantuntijuutta Koulutuksen mahdolliset epäkohdat	Opetusvuorovaikutus Palautelomakkeet Palauteskustelut Opiskelijoiden itsearviointi Opettajien itse- ja vertaisarviointi Opettajatuutorointi Hops-työskentely	Palautetiedon jäsentäminen Opetuksen hienosäätö opintojakson aikana Opetuksen kehittäminen
	Oppiaine, laitos: - koulutusohjelmatyöryhmä, opetussuunnitelmatyöryhmä - laitosneuvosto - ainejärjestö	Opetusjärjestelyt Opetussuunnitelmat, esim.: - opintokokonaisuudet - yleisten taitojen sisällyttäminen opetussuunnitelmiin Opintojen ohjaus	Arvosanojen jakaumat "Kohtaloraportit" Kehityskeskustelut Palauteseminaari Työelämäpalaute Rehtorinviraston ja tiedekunnan tuottama palautemateriaali (esim. sijoittumisseurannat, opiskelijakyselyt) Lähtitieteenalojen vertaisarvioinnit yliopiston sisällä Koulutusaloittainen valtakunnallinen ja kansainvälinen yhteistyö	Opetussuunnitelman muutos-ehdotukset Opetusohjelman muutokset Ohjauksen kehittäminen Henkilöstön kouluttaminen
II Tutkintojen laadun varmistaminen	- tiedekuntaneuvosto - dekaani/koulutuksesta vastaava varadekaani - dekaanikokous - esittelijät - koulutuksen kehittämistyöryhmä	Tutkintovaatimukset Tavoitteiden saavuttaminen: määrälliset tavoitteet, laadulliset tavoitteet Opiskelijavalinta Opintojen ohjaus	Opintojen etenemisen seuranta, mm: läpäisy, opinnäytteiden arvosanjakaumat Työelämäpalaute Opiskelijapalaute Rehtorinviraston tuottama palautemateriaali (esim.	Opetussuunnitelmatyöryhmien ohjeistaminen Opetussuunnitelman hyväksyminen Pysyväismääräykset ja muut ohjeistukset, esim. opintojen mitoitusta koskien

<p>II Tutkintojen laadun varmistaminen (jatkuu)</p>			<p>sijoittumisseurannat, opiskelijakyselyt) Tiedonvaihto laitosten kanssa Tiedekuntien valtakunnallinen yhteistyö</p>	<p>Ohjauksen kehittäminen Työelämäpalautteen hyödyntäminen Opetusansioiden huomioon ottaminen rekrytointipäätöksissä Määrärahanjako tiedekunnan sisällä</p>
<p>III Yliopiston koulutus-tehtävän tavoitteiden saavuttaminen</p>	<p>Yliopiston hallitus Rehtori/koulutuksesta vastaava vararehtori Rehtorinviraston toiminnot Opetusneuvosto</p>	<p>Yliopiston koulutuksen kokonaisuuden koordinointi: - linjausten ja tavoitteiden asettaminen - strategian ja TTS:n toteutuminen - Johtosäännöt - Ohjeistukset - Opetuksen kehittämistoimenpiteet - Määrärahanjako</p>	<p>Toiminnanohjausprosessi: - tiedekuntien ja erillislaitosten raportit - vararehtorin vierailu tiedekunnissa - KOTA-tunnusluvut - muut tilastotiedot - OPM:n palaute - toimintakertomus Laaja opiskelijakysely 3.vuoden välein Sidosryhmäpalaute Muut yliopiston koulutustoimintaa kuvaavat raportit ja selvitykset Opetusneuvoston raportti rehtorille vuosittain</p>	<p>Linjausten, asetettujen tavoitteiden ja johtosääntöjen päivittäminen Yliopistotason päätökset ja ohjeet Henkilöstökoulutus Sijoittumisseurantojen ja muiden kyselyiden tekeminen Selvitysten ja seurantatietojen laatiminen Tulossopimukset Opintorekisterin kehittäminen Määrärahanjako</p>

VÄLITÖN OPETUKSEN JA OPPIMISEN KEHITTÄMINEN KOULUTUKSEN LAADUNHALLINNAN TAVOITTEENA

Edellä esitellystä matriisista avataan seuraavassa tarkemman tarkastelun kohteeksi taso I eli välitön opetuksen ja oppimisen kehittäminen. Taso II (tutkintojen laadunvarmistaminen) ja taso III (koko yliopistoa koskeva koulutuksen laadunvarmistaminen) koskevat menettelyt sisältyvät mm. yliopiston sisäisiin tulossopimusohjeistuksiin.

Vastuutaho

Opettaja ja opettajatiimi

Yliopisto-opetus on itsenäistä työtä. Itsenäisyyden käänköpuolena on usein yksinäisyys, jolloin mm. palautteen pohjalta tapahtuva oman opetuksen kehittäminen voi olla vaikeaa. Hyväksi käytännöksi on havaittu opettajatiimit. Tässä suhteessa yliopiston eri yksiköiden opetuskulttuurit tosin ovat hyvin erilaiset: joissakin yksiköissä tiimit ovat arkipäivää, toisissa niistä ei toistaiseksi eri syistä ole kokemuksia. Opettajatiimit voivat toimia niin opetuksen suunnittelun, toteuttamisen kuin arvioinninkin välineinä. Yhteissuunnittelu voi olla muodollista opetussuunnitelmien valmisteluun liittyvää yhteistyötä, tai epävirallisempaa yhteistyötä esimerkiksi samantyyppisiä opintojaksoja peräkkäisinä vuosina opettavien opettajien välillä. Opetuksen arvioinnin osalta opettajat voivat käydä yhdessä läpi opetustaan koskevia palautteita tai niitä koskevia yhteenvetoja. Tällöin opettajat voivat mm. tehdä havaintoja samantyyppisten opetussisältöjen saamista arvioinneista eri vuosikurssien opiskelijoilta. Yhteistyössä kehittämisideoiden työstäminen ja ideointi on monessa tapauksessa yksintyöskentelyä mielekkäämpää.

Opiskelija ja ainejärjestö

Yliopisto-opiskelussa on kyse yhteistyöstä, jossa opiskelijat tuovat opetustilanteisiin oman panoksensa. Opiskelijoilla on edustajansa valmistelevissa ja päättävissä toimielimissä. Laadunhallintamenettelyjen tulee sisältää monipuoliset ja selkeät kanavat tuoda esiin opiskelijoiden näkemykset. Opiskelijoiden tulee myös aktiivisesti hyödyntää mahdollisuudet osallistua opetuksen suunnitteluun ja opetuksesta kerättävään palautteeseen.

Yksi merkittävä opiskelijoiden vaikutuskanava on ainejärjestötoiminta. Laatutyön myötä kaikkiin yksiköihin on perustettu laatutyöryhmät (tai vastaavat), joissa opiskelijoiden roolia osana koko yksikön koulutuksen laadunarviointia on voitu selkeyttää. Ainejärjestöjen roolia osana koulutuksen laadunhallintajärjestelmää on yksityiskohtaisemmin kuvattu Carverin ym. (2007) artikkelissa. Samassa julkaisussa (Korkeakouluopiskelija yhteiskunnallisena toimijana) kuvataan laajemminkin hyviä käytäntöjä opiskelijoiden asemasta laatutyössä.

Oppiaine ja laitos

Opetuksen suunnittelu ja siihen kytkeytyvä arviointi on järjestetty yliopiston yksiköissä eri tavoin. Yliopiston järjestämän opetuksen kannalta keskeisessä asemassa on opetussuunnitelma ja sen toteutumista koskeva palautetieto. Opetussuunnitelma määrittää opetuksen tavoitteet, opetusmuodot ja opetuksen arviointitavat. Muodollisesti opetussuunnitelmaan liittyvää päätösvaltaa käyttää yleensä laitosneuvosto, joka valmistelee esityksen

tiedekuntaneuvostolle. Käytännön suunnittelutyötä tehdään esim. koulutusohjelmatyöryhmässä, pooleissa tai sisältöalueittaisissa tiimeissä. Opiskelijoiden ja ainejärjestöjen merkitys opetussuunnitelmatyössä on hyvin merkittävä.

Arviointikohde

Opintojaksot ja opetustilanteet

Perinteinen opetuksen arvioinnin kohde ovat opintojaksot. Tällöin arvioinnin kohteena voivat olla esimerkiksi

- o opetuksen tavoitteiden selkeys,
- o koettu oma oppiminen
- o innostuksen herääminen
- o opintojakson vaativuus
- o asioiden kytkeytyminen aiemmin opittuun
- o opetuksen koettu laatu
- o kuormittavuus
- o opiskelijan oma aktiivisuus oppimisensa eteen

Opintojaksojen arvioinnin ohella huomioita tulee kiinnittää opetustilanteisiin ja niissä kerättävään palautteeseen, jolloin opettajalla on mahdollisuus opetuksen hienosäätöön vielä ko. opintojakson aikana. Palautteen keräämisen tulisi nivoutua osaksi opettajan ja opiskelijoiden normaalia opetusvuorovaikutusta, jolloin se voi olla luonteeltaan varsin epämuodollista (ks. tarkemmin kohta "Opetuksen aikana tapahtuva vuorovaikutus").

Opintokokonaisuudet, opetussuunnitelmat kokonaisuutena

Tutkinno uudistuksen yhteydessä kaikissa yksiköissä nostettiin tarkasteluun yksittäisten opintojaksojen lisäksi myös suuremmat kokonaisuudet ja koko tutkinnon arviointi. Tutkinno uudistuksen seurannassa on jatkossa erityisen tärkeää kiinnittää huomiota opintokokonaisuuksien arviointiin, alemman ja ylemmän tutkinnon arviointiin sekä niiden keskinäisiin suhteisiin.

Oppiminen arvioinnin kohteena

Itsestään selvä arvioinnin kohde on opiskelijoiden oppiminen. Yliopisto kouluttaa asiantuntijoita eri tehtäväalueille, jolloin asiantuntijuuteen kasvaminen muodostuu tärkeäksi arvioinnin kohteeksi. Oppimisen arvioinnin tulisi tapahtua suhteessa oppimisen tavoitteisiin, jotka on määritelty opetussuunnitelmassa.

Yleiset taidot

Yliopistokoulutuksen tavoitteena on opettaa opiskelijoille tieteenalakohtaisten sisältöjen lisäksi myös ns. yleisiä kompetensseja. Näitä voivat olla välineelliset kompetenssit (esim. tiedonhakutaidot, kieli- ja viestintätaidot), yhteistoiminnalliset kompetenssit (esim. tiimityöskentely, projektijohtaminen) ja itsenäisen toiminnan kompetenssit (esim. oleellisen tiedon erottaminen, kokonaisuuden hahmottaminen) (Palonen & Murtonen 2006). Eri tieteenaloilla nämä kompetenssit voivat saada erilaisia painotuksia ja sisältöjä.

Yleisten taitojen sisällyttämisessä opetussuunnitelmaan sekä niiden arvioinnissa voidaan hyödyntää matriisia (liite 1), johon vaaka-akselille kootaan ne yleiset taidot, joiden opettamista opiskelijoille pidetään ko. yksikön

ja alan kannalta tärkeänä. Pystyakselilla luetellaan kaikki opetussuunnitelmaan kuuluvat opintojaksot. Yleisten taitojen sisältyminen eri opintojaksoihin merkitään taulukkoon, jolloin kokonaisuuden suunnittelu helpottuu ja tavoitteet tulevat näkyviksi opetussuunnitelman niin opettajille kuin opiskelijoillekin. (Luoto & Lappalainen 2006.)

Koulutuksen mahdolliset epäkohdat

Opiskelijoiden kanssa tekemisissä oleva verkosto on hyvin laaja: opettajat, Hops-ohjaajat, opettajatuutorit, opinnäytteiden ohjaajat, opintohallinnon henkilöstö tiedekunnissa ja keskushallinnossa, pienryhmäohjaajat ja niin edelleen. Opiskelijoille on oltava selvää, kenen puoleen heillä on mahdollisuus kääntyä erilaisissa ongelmatilanteissa.

Menetelmät ja tietoperusta

Opetuksen aikana tapahtuva vuorovaikutus

Opetukseen kytkeytyvä spontaani dialogi opiskelijoiden ja opettajan välillä antaa opettajalle ajantasaista tietoa opetuksen perillemenosta. Näin palautetieto ei tule liian myöhään, jolloin sen pohjalta voidaan parhaassa tapauksessa vielä muokata kurssia. ”Kurssin pulssin” mittaamisessa voidaan käyttää esimerkiksi muutamaa tiivistä kirjallista kysymystä, joilla arvioidaan aiemmin käsiteltyjen asioiden oppimista. Myös kurssin aikana mahdollisesti työstettävien oppimispäiväkirjojen ja portfolioiden avulla opettaja saa tietoa oppimisen etenemisestä. Tällainen opetukseen kiinteästi nivoutuva laadullinen palaute on tärkeä osa laadunhallinnan kokonaisuutta, vaikka siitä ei jääkään jälkeensä tarkasteltavaksi eksakteja keskiarvoja tai muuta dataa. Mikäli opiskelijat ja opettaja ovat käyneet opetuksesta runsasta palautekeskustelua opintojakson aikana, eivät opiskelijat kokemuksen mukaan välttämättä enää ole motivoituneita antamaan lomakepalautetta, vaikka sitä pyydetäisiinkin. Erityisesti näissä tapauksissa opettajan kannattaakin laatia tiivis ”itsearviointiraportti”, jossa hän kirjaa keskeiset opetusprosessin aikana kerätyn laadullisen palautteen pohjalta tehdyt muutokset ja muita havaintojaan annetusta opetuksesta. Tämä tiivistelmä toimii niin opettajan oman työn kuin yksikön opetuksen kehittämisen yhtenä tietoperustana.

Opintojaksoista ja opintokokonaisuuksista kerättävä palaute

Opintojaksojen jälkeen kerättävään palautteeseen liittyy useita haasteita:

- jälkikäteen kerättävä palaute tulee liian myöhään ko. jakson kehittämisen kannalta,
- opiskelijoita on vaikea motivoida vastaamaan, sillä koska he eivät enää osallistu ko. jaksolle, heitä ei välttämättä kiinnosta jakson kehittäminen, vastausprosentin jäädessä pieneksi ei voida tehdä pitäviä päätelmiä tulevaisuudessa tehtävän kehittämistyön suunnasta,
- mikäli käytetään verkkolomaketta, opiskelijat kokevat sen täyttämisen omalla ajalla ylimääräiseksi työksi, jolloin lomake jää helposti täyttämättä ja
- alati samanlaisena toistuva palautteen kerääminen voi aiheuttaa arviointiväsymystä eritoten silloin, kun arvioinnin pohjalta tehtävät muutokset ovat jääneet opiskelijoille epäselviksi.

Hyvällä suunnittelulla ja opiskelijoiden motivoinnilla voidaan vastata kyseisiin haasteisiin. On tärkeää osoittaa opiskelijoille, että heidän antamaansa

palautetta arvostetaan ja sitä käytetään kehittämisen välineenä. Tämä voidaan osoittaa mm. tiedottamalla opiskelijoille heidän antamansa palautteen tulokset ja nostamalla palautteen pohjalta esiin nousseet ideat esille palautepäivässä.

Palautteen keräämisessä voidaan käyttää väittämöpohjaisia palautelomakkeita, joissa opiskelijat arvioivat opetusta suhteessa väittämiin (esim. asteikolla 1 – 5). Käytännön kehittämistyön kannalta hedelmällisemmäksi on kuitenkin osoittautunut vapaamuotoinen palaute, jossa vastataan avoimiin kysymyksiin, esim.:

- mikä opetuksessa toimi hyvin, mikä tuki oppimistani?
- missä oli kehitettävää?
- Kokonaisarvosanani opetukselle (4 – 10)_____

Mikäli esimerkiksi opintojakson sisältöihin tai käytettäviin opetusmenetelmiin on tehty suuria muutoksia, voidaan kysymyksiä kohdentaa erityisesti näiden muutosten arviointiin.

Yksittäisten opintojaksojen arviointiin on usein olemassa vakiintuneet muodot. Sen sijaan opintokokonaisuuksien arviointi jää yleensä vähemmälle huomiolle. Kuten edellä todettiin, tutkinno uudistuksen yhteydessä arvioitiin myös opintokokonaisuuksia osana koko tutkintoa. Opetusta koskevan palautteen keräämisessä painopisteen tulisikin entistä enemmän siirtyä yksittäisistä jaksoista laajempiin kokonaisuuksiin. Näin voidaan osaltaan myös ehkäistä arviointiväsymystä.

Henkilökunnan käytössä on verkossa oleva kyselytyökalu [Webropol](#), jota käyttäen voi laatia sähköisiä kyselyitä ja tuottaa palauteyhteenvetoja. Työkalun käytöstä järjestetään seuraavan kerran koulutusta syksyllä 2007.

Oppimisen arvioinnin menetelmiä

Oppimista arvioidaan yliopistossa perinteisesti mm. tenttein, laboratorioharjoituksin ja opinnäyttein. Tenttien ongelmana on mm. muistinvaraisuuden korostaminen ja opiskelijoille annettavan palautteen vähäisyys. Varsin harvoin työelämässä toimiva asiantuntija toimii tenttitilanteen tavoin täysin ilman lähdeaineistoa, jolloin tenttitilanne on epäluonnollinen ja ohjaa usein epätarkoituksenmukaisiin opiskelutapoihin. Myöskään niukka palaute ei tue yliopistossa tavoiteltavan asiantuntijaksi kehittämisen tavoitteita. Yksityiskohtaista palautetta annetaan yleensä lähinnä erilaisten seminaarien yhteydessä. Myös esimerkiksi oppimispäiväkirjat ja portfolioit antavat opettajille mahdollisuuden tarttua opiskelijan ajatteluun. Aina palautteen ei tarvitse tulla opettajalta, vaan voidaan hyödyntää opiskelijoiden tekemää vertaisarviointia. Tätä menettelyä käytetään yleisesti osana seminaarityöskentelyä, mutta sitä voidaan hyödyntää myös laajemmin. Erilaisia palautemenetelmiä on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin julkaisuissa Lammela ym. (2000) ja Lappalainen (1997)².

Hops-työskentely ja opettajatuutorointi laadunhallinnan välineenä

Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien (Hops) laatimisen kautta opetushenkilökunnalla on säännöllinen yhteys opiskelijoihin. Hops-työskentely onkin luonteva oppimisen ja opetuksen laadunhallinnan osa. Hops-prosessiin nivoutuu keskustelu ja palautteen antaminen opiskelijoille heidän jo

² Julkaisu on toimitettu kaikkiin yliopiston yksiköihin.

suorittamistaan opinnoista, ja sen pohjalta suuntautuminen tulevaisuuteen ja tehtäviin valintoihin. Samalla opiskelijat voivat antaa laitokselle kokoavaa palautetta opetuksesta. Hops-työskentely antaa henkilökunnalle myös kokonaiskuvaa opiskelijoiden oppimisesta ja opintojen etenemiseen vaikuttavista tekijöistä. Kun sama opettajatuutori kohtaa tietyn joukon esimerkiksi samalla vuosikurssilla opiskelevia opiskelijoita, syntyy kokonaiskuva tietyssä vaiheessa olevien opiskelijoiden oppimisesta suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Yksittäisissä Hops-keskusteluissa esille nousevien niin oppimista kuin opetustakin koskevien havaintojen kumuloituminen ja suodattaminen esimerkiksi laitoksen opetussuunnitelmatyön käyttöön otetaan huomioon yliopiston sähköisen Hops-työkalun kehittämistyössä.

Opettajien ja yksikköjen vertaisarvioinnit - kollegapalaute

Tutkimuksen keskeisenä laadunhallinnan menetelmänä ovat vertaisarvioinnit. Vertaisarviointia voidaan käyttää myös opetusta kehittävänä palautemenetelmänä esimerkiksi lähitieteiden välillä yliopiston sisällä, koulutusalojen sisällä valtakunnallisesti tai kansainvälisesti. Tällöin tavoitteena ei kuitenkaan ole parhaiden valikointi, vaan kehittämistä tukeva palaute ja vertailu.

Opettajien osalta vertaispalautetta on Turun yliopistossa sovellettu erityisesti osana yliopistopedagogiikkakurssia (Lappalainen 2003). Opettajille on korostettu, että *tarkoituksena ei ole arvostelu vaan opetuksen kehittäminen*. Menettely on koostunut seuraavista vaiheista:

- Valmistelu: Ennen opetuksen havainnointia opettajat sopivat keskenään, mitä havainnoinnilla erityisesti tavoitellaan. Havainnoitava opettaja voi esimerkiksi toivoa palautetta tietyistä asioista.
- Havainnointi: Koska havainnoija ja havainnoitava opettaja ovat yleensä olleet eri oppiaineista, havainnointi ei ole kohdistunut opetettavaan sisältöön. Havainnointiohjeissa on ollut esimerkkejä havainnoitavista asioista (esim. vuorovaikutus, etenemisnopeus ja oppimateriaalien hyödyntäminen). Ohjeiden tarkoituksena on ollut virittää opettajia keskustelemaan heitä erityisesti kiinnostavista opetukseen liittyvistä asioista.
- Palautekeskustelu: Havainnoinnin jälkeen käytävässä palautekeskustelussa opettajat käyvät läpi kokemuksiaan; kuinka havainnoitava opettaja kokee onnistuneensa tilanteessa, mitkä ovat havainnoijan vaikutelmat sekä mahdolliset kehittämisideat.

Kollegapalautteen elementtejä liittyy myös pariopetukseen, jossa opettajat samaa kurssia opettaessaan voivat myös vertailla opetustapojaan.

Täydennyskoulutuskeskuksessa sekä kirjallisuuden, kulttuurihistorian että naistutkimuksen virtuaaliopetushankkeissa verkkokursseja on arvioitu kollegoja ja ulkopuolisia asiantuntijoita hyödyntäen. Tällöin on järjestetty avoin palauteseminaari oman oppiaineen tai laitoksen väelle sekä muille kiinnostuneille. Arvioinnin kohteina on ollut muutamia kuluneella lukukaudella toteutettuja verkkokursseja. Palauteseminaarien rakenne on ollut seuraava:

- kurssin tekijät esittelevät kurssin
- ulkopuoliset puheenvuorot eri näkökulmista
  - kurssin sisällön arviointi
  - käytettyjen pedagogisten ratkaisujen arviointi
  - valittujen teknologisten valintojen arviointi
  - opiskelijapalaute

- yleiskeskustelu

Kokemukset tällaisesta palautemenettelystä ovat olleet rohkaisevia (Miikkulainen 2006). Menettely on antanut kurssien tekijöille konkreettista palautetta toiminnan kehittämiseksi. Se on myös välittänyt kokemuksia tulevien verkkokurssien tekijöille. Samalla palauteseminaari on ollut foorumi yleisemmällekin opetuksesta käytävälle keskustelulle sekä laajemmalle tieteenalan sisäiselle keskustelulle.

Omien käytäntöjen vertaamisessa muihin voidaan hyödyntää myös ns. benchmarkingia, joka voidaan suomentaa termeillä vertailuanalyysi, vertailuarviointi tai vertaiskehittäminen. Tällöin omaa toimintaa verrataan alan parhaisiin toimijoihin (Lappalainen 1997). Käsite on ajan myötä laajentunut yleisemminkin tarkoittamaan toisiin vertailua ja vertailun pohjalta tapahtuvaa kehittämistä. Vertailun pohjaksi kuvataan aluksi omat käytännöt, jonka jälkeen niitä verrataan esimerkiksi toiseen saman tiedekunnan yksikköön. Vertailuarviointia on esitelty tarkemmin yliopiston laatusivustoilla ([benchmarking](#)).

Työelämäpalaute

Monet yksiköt seuraavat omien kasvattiansa uraa mm. erilaisin kyselyin. Turun akateemiset rekrytointipalvelut on vuodesta 1994 lähtien seurannut [valmistuneiden sijoittumista työelämään](#). Rekrytointipalvelut on myös mukana [uraseurantahankkeessa](#), jossa kerätään sijoittumistietoa viisi vuotta sitten eri yliopistoista valmistuneilta. Rekrytointipalveluiden tekemien selvitysten aktiivista hyödyntämistä yliopiston koulutuksen kehittämisessä laitos- ja tiedekuntatasolla tulee edelleen tehostaa. Samalla selvityksistä kerättävän tiedon sisältöä kehitetään rekrytointipalveluiden ja yliopiston muiden yksiköiden yhteistyönä siten, että selvityksistä saatava tieto tukee koulutuksen kehittämistä.

Kehityskeskustelut

Kehityskeskusteluissa opettajilla on mahdollisuus keskustella opetustyöstään esimiehensä kanssa. Näissä keskusteluissa yhtenä tietoperustana voidaan hyödyntää opetuksesta koottua palautetta. Tätä kautta voidaan kartoittaa henkilön ja laajemminkin koko yksikön opettajakunnan koulutustarpeita. Yksikön tulisikin hyödyntää kehityskeskustelujen antia mm. laatiessaan esityksiä [yksikkökohtaisiksi ja keskitetysti järjestettävistä henkilöstökoulutustilaisuuksista](#) (ks. <http://www.utu.fi/heke> -> [kehittämismäärärahat](#)).

Palautepäivät

Kerätyn palautteen käsittelyn kannalta hyväksi käytännöksi ovat osoittautuneet oppiaineen tai laitoksen opetuksen palautepäivät. Palautepäivässä henkilökunta ja opiskelijat käsittelevät vuoden aikana toteutettuun opetukseen liittyviä palautteita ja pohtivat kehittämismahdollisuuksia. Palautepäiviä ja -seminaareja on järjestetty toisinaan myös suppeammista kokonaisuuksista. Erityisesti tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntävä opetus sisältää runsaasti uusia vaihtoehtoisia ratkaisuja, joita oppiaineissa on nähty tarpeelliseksi arvioida perusteellisesti. Tällöin usean opintojakson arvioinnin ympärille on järjestetty palautepäivä, johon on saatettu kutsua osallistujia myös saman laitoksen muista

oppiaineista. Näin kokemukset ja kehittämisideat ovat tuoreeltaan myös muiden käytettävissä.

Kerätyn tiedon pohjalta toteuttavat toimenpiteet

Arviointitiedon on todettu olevan ”knowledge in action”. Tällä viitataan tiedon hyödyntämisen tärkeyteen. Arviointi- ja palautetietoa ei tulisikaan kerätä tavan tai varmuuden vuoksi, vaan tiedon pohjalta tulee tehdä johtopäätöksiä ja toteuttaa tarvittavat kehittämistoimenpiteet sekä seurata muutosten vaikutuksia. Opintojakson aikana kerätyn palautteen osalta tämä voi tarkoittaa jakson hienosäätöä ja keskeisten käsitteiden kertaamista. Opintojaksokohtainen palaute voi antaa aihetta opintojaksojen välisten painotusten ja opetussuunnitelman muuttamiseen. Työelämästä saatavan alumnipalautteen pohjalta koulutusohjelman tavoitteenasettelua saattaa olla syytä suunnata uudelleen. Palaute voi myös antaa pätevän syyn jatkaa tietoisesti aiemmin valitulla linjalla. Henkilöstön kanssa käydyt kehityskeskustelut voivat toimia virikkeenä yksikön yhteiselle kouluttautumiselle.

On tärkeää huomata, että palautteen kerääminen esimerkiksi opiskelijoilta ei tarkoita sitä, että kaikki palautteessa esitettävät kehittämis ehdotukset olisi toteutettava. Opiskelijoiden näkemykset ovat yksi, mutta vain yksi tärkeä osa koulutusta koskevaa palautetietoa. Esimerkiksi palauteseminaareissa henkilöstö voi taustoittaa koulutuksessa tehtyjä valintoja ja mm. taloudellisia realiteetteja, joiden raameissa opetusta toteutetaan. Usein on kuitenkin löydettävissä myös vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa asioita. Palautetieto voi toimia näissä pohdintoissa yhtenä virikkeenä.

Arviointisuunnitelma koulutusta koskevan laatutyön systematisoijana

Kuten matriisista saattaa havaita, koulutusta koskevassa laatutyössä on runsaasti mahdollisuuksia kehittävään arviointiin. Matriisia voi esimerkiksi hyödyntää välineenä yksikkökohtaisen arviointisuunnitelman laatimisessa. Kaikista arvioinnin kohteista ei luonnollisesti ole tarkoituksenmukaista kerätä kattavaa palautetta joka vuosi. Vuosittain voidaankin asettaa painopisteitä, esimerkiksi ottaa erityisen tarkastelun kohteeksi tietyt opintokokonaisuudet. Näin arviointisuunnitelma luo pitkäjänteisyyttä kehittämistyöhön.

Arviointisuunnitelmaa laadittaessa on syytä huomata, että yliopisto kerää työelämäpalautteen lisäksi keskitetysti tietoa mm. yliopistosta oppimisympäristönä. Edellinen kartoitus tehtiin v. 2006 (Mäkinen 2006). Tämän kyselyn raportin lisäksi kuhunkin yksikköön on toimitettu myös yksikkö- ja tiedekunta kohtaiset analyysit. Seuraavan kerran vastaava selvitys tehdään v. 2009.

Matti Lappalainen
Opetuksen kehittämisspällikkö

LÄHTEITÄ JA LISÄTIETOJA

Lisätietoa laatutyön menetelmistä yliopiston intranetissä (<https://intra.utu.fi/intra/laatu>):

- [Benchmarking](#)
- [Itsearviointi](#)
- [Sisäiset auditoinnit](#)

Tukea arviointiin saa myös yliopiston [laatutyön sanastosta](#).

Palautteen merkitystä ja menetelmiä koulutuksen kehittämisen välineenä on käsitelty mm. seuraavissa lähinnä Turun yliopiston laatutyön ja koulutuksen kehittämisorganisaation julkaisuissa:

Carver, E., Hansen, P., Kivimäki, V., Loukkola, T., Mänttari, A. & Savikko, R. 2007. Helsingin, Tampereen ja Turun yliopistojen benchmarking-hanke - ainejärjestöjen toiminta ja vaikutusmahdollisuudet laitostasolla. Teoksessa S. Saari (toim.) Korkeakouluopiskelija yhteiskunnallisena toimijana. Kansallinen benchmarking-hanke. Korkeakoulujen arviointineuvosto. 5: 2007, 76 – 85.

http://www.kka.fi/pdf/julkaisut/KKA_507.pdf

Kaukiainen, A., Aalto, P., Lappalainen, M. & Lindberg, J. 1995. Kasvokkain. Palautteen antaminen oppijalle. Turun yliopisto. Täydennyskoulutuskeskus. Sarja A: 34. Turku: Painosalama Oy.

Lammela, P., Lappalainen, M., Norvanto, T., Oinonen, P., Piiparinen, S., Siltari, E. & Tuohela, K. 2000. Palautteet puntarissa. Opintosuoritukset ja niistä annettava palaute. Turun yliopisto. Täydennyskoulutuskeskus. Julkaisuja A: 75.

Lappalainen, M. (toim.) 1997. Opetus, oppiminen ja arviointi. Turun yliopiston arviointijärjestelmän rakentaminen. Turun yliopisto. Hallintoviraston julkaisusarja 4/97.

Lappalainen, M. 2003. [Asiat selviksi KolPaKolla – kollegapalaute opetuksen kehittämismenetelmänä](#). Yliopistopedagoginen tiedotuslehti Peda-forum 1/2003, 30. https://tammi oulu.fi/pls/pedaforum/pedamuisti.lehti?p_artikkeli_id=317&p_lehti_id=49

Luoto, L. & Lappalainen, M. 2006. Opetussuunnitelmaprosessit yliopistoissa. Korkeakoulujen arviointineuvosto. 10:2006. http://www.kka.fi/pdf/julkaisut/KKA_1006.pdf

Miikkulainen, K. 2006. Palauteseminaari verkkokurssien kehittämismenetelmänä. Alustus TieVie-asiantuntijakoulutuksen seminaarissa. Turku 28.4.2006.

[Mäkinen, M. 2006. Opiskelijaelämää vai opiskelua ja elämää? Raportti Turun yliopiston opiskelijakyselystä vuonna 2006. Turun yliopisto. Rehtorinviraston julkaisusarja.5/2006.](#)

http://www.utu.fi/henkilokunta/henkiloston_kehittaminen/opetuksen_kehittaminen/kirjahylly/OPISKELIJAKYSELYRAPORTTI.pdf

Palonen, T. & Murtonen, M. 2006. Verkko-opiskelulle tavoiteltavat kompetenssit. Teoksessa Näkymättömästä näkyvää. Verkko-opiskelun kompetenssit, mitoitus ja tilastointi (KoMiTi) - hankkeen esiselvitys, 11 – 37.

http://www.komiti.fi/tiedostot/KoMiTi_verkko.pdf

Turun akateemiset rekrytointipalvelut (<http://rekrytointi.utu.fi/?cmd=yliopistoille.sijoittuminen>)

Valtakunnallinen verkko-opetuksen laadunhallinta ja laatu palvelu (<http://www.vopla.fi>)

YLEISTEN TAITOJEN MATRIISI (LUOTO & LAPPALAINEN 2006)

Opintjakso	Yleinen taito				
	Kirjallinen viestintä	Ryhmätyöt	Esitysgraf. tuottaminen	Johtaminen	Ym.
Opintjakso 1	X				X
Opintjakso 2			X		
Opintjakso 3				X	
Jne.					